אַמְרִינָן פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם - עובי שפת התקרה נחשב כנמשך עד לארץ מדין 'גוד אחית' שהוא הלכה למשה מסיני (רש"י כאן ולהלן יט, א). ואין דין מחיצה זו כמחיצה תלויה, שאם גדיים בוקעים תחתיה היא פסולה, כי מחיצה תלויה מיועדת למנוע כניסת רבים, וכשגדיים עוברים תחתיה אי אפשר להחשיבה כמחיצה, אבל 'פי תקרה' אינה באה לחצוץ, אלא שמן התורה נחשב מקום זה סתום אף שבאמת הוא פתוח, ואין בבקיעת הגדיים סיבה לבטל דין זה יותר מעצם זה שהמקום פתוח לגמרי (קובץ תשובות א, מו). ויש סוברים ש'פי תקרה' נחשבת כמחיצה משום שהיא דומה לפתח (תוס' עירובין צד, ב ד"ה בשתי וד"ה בעשר), ולדבריהם ודאי אין בקיעת הגדיים מבטלת מחיצה זו, כי גם כשהם בוקעים היא דומה עדיין לפתח (דברי יחזקאל, ו).

רָבָא אָמַר פְּסוּלָה, ונחלקו באופן שהאכסדרה מקיפה את הסוכה משלשה צדדים, ואף שאין לסוכה זו דפנות כלל, אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' לדברי אביי (רש"י). ויש שפירשו, שנחלקו באופן שיש לסוכה שתי דפנות המחוברות כמין גא"ם [-כצורת האות רי"ש], ובצד השלישי יש אכסדרה [ראה להלן עמ' 212 ציור קפו], שבאופן זה רגילים לעשות בה קצת דברי צניעות, ולכן אומרים 'פי תקרה' באכסדרה, אבל אם אין לסוכה דפנות כלל, לדברי הכל אין אומרים בה 'פי תקרה יורד וסותם' (תוס' ד"ה סיכך, ומהרש"א בדעתו), ומה שאמרו (לעיל ע"א) שאם יש לסוכה פצימין היא כשרה לדברי הכל, הכוונה היא שיש לסוכה שני עמודים ברוחב טפח תחת האכסדרה, ובאופן זה היא כשרה, לפי שיש לה שתי דפנות שלימות ואחת ברוחב טפח (שפת אמת בדעת תוס' שם). ויש שפירשו, שאף באופן שיש לסוכה שתי דפנות זו כנגד זו, ואכסדרה בצד שביניהם, אם יש עמודים בשני הצדדים תחת האכסדרה, הסוכה כשרה לדברי הכל, מדין 'פי תקרה יורד וסותם' (ריטב"א; רי"ף ט, א מדפיו, ור"ן שם בדעתו; רמב"ם סוכה ד, ט-י, ומגיד משנה שם, ח בדעתו).

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְאַבַּיֵי, לְדִידָךְ דְּאָמְרַתְּ פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם, תאמר גם בסוכה העומדת בחצר, שאם נפחתה הדופן האמצעית ונותרו שתי דפנות מכאן ומכאן [ראה להלן עמ' 212 ציור קפז], אומרים דין 'פי תקרה יורד וסותם' בחוד הקורות המונחות בין הדפנות, והסוכה כשרה (רש"י, ראה ביאור נוסף להלן ד"ה מודינא), וזה שייך דוקא בקורות עבים טפח, שכן דין 'פי תקרה' נאמר רק בקורה ברוחב טפח, ודוקא כשאינם רחבים ארבעה טפחים, כיון שנסרים ברוחב ארבעה פסולים לסיכוך (פני יהושע, ע"פ רש"י כאן ובעירובין פו, א). ויש סוברים, שדין 'פי תקרה' נאמר רק בקורה ברוחב ארבעה טפחים, וכיון שהיא פסולה לסיכוך, לא יתכן לומר לדבריהם דין 'פי תקרה' בסכך אלא רק באכסדרה (פני יהושע, בדעת תוס' עירובין פו, א ד"ה קורה), ורבא הקשה לאביי, האם לדעתו אומרים דין 'פי תקרה' דוקא כאשר שתי הדפנות שבסוכה מחוברות כמין גא"ם, או אפילו באופן שהן עומדות זו כנגד זו [ראה להלן שם ציור קפח], ומה שנקט לשון 'הפחית', אין זה בדוקא אלא כוונתו גם על סוכה שהיו בה מתחילה רק שתי דפנות (תוס' ד"ה סיכך).

מוֹדֵינָא לָךְ בְּהַהִיא, שלא נאמר בה דין 'פי תקרה יורד וסותם', שכיון שהיא נמצאת בחצר והיא פתוחה לגמרי בצד אחד, היא דומה למבוי, ורבים משתמשים בה למעבר, אף יותר ממה שעוברים בסוכה שבאכסדרה שאין לה דפנות כלל (רש"י, ופני יהושע בדעתו). ויש שפירש, שכיון שהיו בה בתחילה שלש דפנות והפחית אחת מהם, הרי זה גילוי דעת שכוונתו שיעברו בה, ולכן מודה אביי שלא אומרים בה 'פי תקרה יורד וסותם', אבל בסוכה שבאכסדרה שמתחילה היתה פתוחה לכל צד, אין גילוי דעת שכוונתו שיעברו בה, ולכן אומרים בה 'פי תקרה יורד וסותם' לדעת אביי (ערוך לנר, בדעת רש"י, ראה הערות הגרי"ש אלישיב). ובכל סוכה המסוככת בקנים שיש לה שתי דפנות המחוברות כמין גא"ם, ודאי צריך גם דופן שלישית ברוחב טפח, ואין אומרים שהסכך נחשב כדופן מדין 'פי תקרה', כי לא נאמר 'פי תקרה' בתקרה שאינה עבה טפח (ע"פ תוס' עירובין פו, ב ד"ה גזוזטרא, בדעת רש"י). ויש שכתב, שלא נאמר כלל דין 'פי תקרה' בסוכה שהיא בנין עראי, אלא רק בבנין קבוע כאכסדרה (ריטב"א).

וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, דְּלֹא אַמְרִינָן פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם, כשאין מחיצות כלל כדוגמת אכסדרה בבקעה, אבל אם יש אפילו רק מחיצה אחת, מודה שמואל שאומרים 'פי תקרה יורד וסותם' בשאר הרוחות שאין להן מחיצות, וסברו בגמ', שדעת רבא כשמואל, שאם יש לסוכה מחיצה אחת, אומרים בה 'פי תקרה יורד וסותם', ומה שאמר שאין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם', זה דוקא באכסדרה שאין בה מחיצות כלל, ודעת אביי כרב, שאומרים 'פי תקרה יורד וסותם' אפילו בכל המחיצות (רש"י, ע"פ גירסתו בעירובין צד, ב), ומה שאמר אביי שאין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' אפילו בסוכה שיש לה שתי מחיצות זו כנגד זה, לפי שהיא עשויה כמבוי, ורבים בוקעים בה, זה דוקא בסוכה שבחצר, אבל בקעה אינה עשויה להילוך של רבים, ובזה סובר אביי שאומרים 'פי תקרה יורד וסותם' (פני יהושע, בדעת רש"י). ויש סוברים, שלדעת שמואל אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' רק כאשר יש שלש מחיצות שלמות וברוח רביעית לחי וכדו', אבל אם אין ברוח הרביעית מחיצה כלל, לא אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' אפילו כאשר יש שלש מחיצות שלמות (תוס' עירובין שם ד"ה בשתי), ועל פי זה פירשו, שאביי ורבא נחלקו באופן שיש לסוכה שתי דפנות, ואכסדרה בצד אחד, וסברו בגמ', שדעת רבא כשמואל, שאין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' אפילו בצד אחד (פני יהושע, בדעת תוס' ד"ה סיכך).

אֲלִיבָּא דִּשְׁמוּאֵל כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי, שרק דעת רבא כמותו, אבל דעת אביי ודאי אינה כדעת שמואל (רש"י), ואין לומר שדעת אביי כשמואל, אלא ששמואל מחמיר דוקא לענין שבת שאין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם', ובסוכה מודה שמואל שאומרים 'פי תקרה יורד וסותם', כיון שדברי רב ושמואל נאמרו לגבי בקעה האסורה שהיא כרמלית האסורה בטלטול רק מדרבנן, ואם כן ודאי לא החמיר בה שמואל יותר מסוכה (פני יהושע).

המשך מעמוד קודם

קטנה', המובא בביאורנו שם (ד"ה וסוכה)] (משנ"ב שם, ח), וגם כשיש בה אויר וסכך פסול שרוחבם יחד שלשה טפחים, וכל אחד מהם מועט משלשה, הסוכה פסולה [כדברי אביי] (שו"ע שם, ג), שכיון ששניהם פוסלים סוכה קטנה בשיעור שלשה טפחים, הם מצטרפים יחד לפוסלה (משנ"ב שם, יח).

כָּךְ אָמַר אַבָּא שֶׁל מָקוֹם פְּלוֹנִי אֲסוּרָה, ורבי יהודה בר אלעאי לא פירש דין זה, לפי שדיבר לבני מקומו, ושם לא היו דגים טמאים, אולם רבי ישמעאל ברבי יוסי סבר שיש לפרש זאת בכל מקום, מחשש שמא יהיה בין השומעים אדם הדר במקום שיש בו דגים טמאים (ערוך לנר).